

РОЗДІЛ 5. СОЦІАЛЬНО-ПОВЕДІНКОВІ

УДК 159.9.018:167.23

DOI [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1\(26\)-103-111](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1(26)-103-111)

Садова Мирослава,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4297-7317>

ВПЛИВ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ В РІЗНИХ КРАЇНАХ

Анотація.

У статті досліджено ціннісні орієнтації на професійне самовизначення обдарованої молоді в таких країнах: Польща, Франція, США, Іран, Татарстан, Словаччина, Італія та ін. Здійснено аналіз праць науковців щодо зазначеної проблеми за іноземними джерелами таких авторів: Л. Ассор, О. Балдвіна, Дж. Весела, С. Верна, А. Гарна, А. Гітмана, І. Дессі, Н. Еліот, К. Немієк, О. Кабацької, О. Кемпбелла, П. Кірпічника, В. Кімельблата, С. Колемана, О. Леггетта, К. Літтл, Р. Мохнюка, К. Моріса, С. Райана, Н. Степанова, Т. Усиніна, Т. Фрієдела, Д. Хорста, С. Черч, Л. Шуби.

Ключові слова: професійне самовизначення; ціннісні орієнтації; обдарована молодь; професійна самосвідомість.

Останніми роками відбуваються фундаментальні зміни в економічній, суспільно-політичній та культурно-аксіологічній царинах життєдіяльності європейського суспільства, що активізує процес оновлення головних суспільних ціннісних пріоритетів. Унаслідок цього значно зростає актуальність проблеми формування ціннісних орієнтацій у підростаючого покоління.

Шкільні педагоги мають приділяти особливу увагу формуванню ціннісних орієнтацій в обдарованих підлітків, які у разі правильного виховання в майбутньому можуть значною мірою збагатити інтелектуальний потенціал країни.

Актуальність вивчення життєвих цінностей обдарованих студентів європейських країн визначається також важливою роллю ціннісних орієнтацій у становленні професійної самосвідомості. Цінності є вихідними психічними утвореннями для постановки цілей і обґрунтування фахівцем усієї своєї професійної діяльності.

Ми здійснили аналіз праць низки науковців щодо ціннісних орієнтацій на професійне самовизначення обдарованої молоді в провідних країнах Європи за іноземними джерелами: Л. Ассор, О. Балдвіна, С. Верна, Дж. Весела, А. Гарна, А. Гітмана, І. Дессі, Н. Еліот, К. Літтл, О. Кабацької, О. Кемпбелла, П. Кірпічника, В. Кімельблата, С. Колемана, О. Леггетта, Р. Макоса, Р. Мохнюка, К. Моріса, К. Немієк, С. Райана, Н. Степанова, Т. Усиніна, Т. Фрієдела, Д. Хорста, С. Черч, Л. Шуби, В. Шуби та ін.

Проблема дослідження полягає в тому, що ми розглядаємо вплив ціннісних орієнтацій на професійне самовизначення обдарованої молоді, зокрема в провідних країнах Європи.

Мета статті – теоретично дослідити ціннісні орієнтації щодо професійного самовизначення обдарованої молоді в провідних країнах Європи.

Так, у європейських країнах, як і в усіх регіонах світу, є багато обдарованих дітей, здатних здійснювати дослідницьку та експериментальну діяльність для розвитку науки. З огляду на це, вагому увагу науковці мають приділяти ціннісним орієнтаціям та цілям обдарованих студентів.

Зацікавленість вчених у проблемі ціннісних орієнтацій молоді останніми десятиліттями зумовлена, з одного боку, постійною переоцінкою норм і цінностей у сучасному суспільстві, а з іншого – необхідністю розроблення ефективних механізмів впливу на життєві цінності молоді. Юнацький вік вважається сензитивним для формування ціннісних орієнтацій як стійкої властивості особистості. Від того, який ціннісний фундамент буде сформовано у молодого покоління, багато в чому залежить майбутнє нашого суспільства [8, с. 19].

У системі життєвих цінностей студентів медичних вишів Італії першу позицію посідають *професійні та інтелектуальні цінності* (середній бал – 130, що становить 65 % від максимально можливого значення); на другому місці – *фінансові та соціальні цінності* (середній бал – 120, що становить 60 % від максимально можливого значення); на третьому місці – *сімейні цінності* (середній бал – 110 від максимально можливого значення – 55 %); наступні позиції займають *фізичні цінності, здоровий спосіб життя* (середній бал 90 від максимально можливого значення 45 %) і *духовні цінності* (середній бал 80 від максимально можливого значення 40 %); на останньому місці суспільні цінності (середній бал 50 від максимально можливого значення 25 %). Отримані результати, з одного боку, відображають особливості досліджуваної вибірки (висока значимість професійних та інтелектуальних цінностей), а з іншого – підтверджують специфіку системи життєвих цінностей сучасної молоді (висока значущість фінансових цінностей, сімейні цінності відходять на другий план, духовні та суспільні цінності незначні) [4, с. 70].

Серед термінальних цінностей у респондентів перші позиції займають «власний престиж» (64 %), «збереження власної індивідуальності» (58 %), «активні соціальні контакти», «досягнення», «розвиток себе» (по 35 %), далі йдуть «високе матеріальне становище» (32 %), «духовне задоволення» (25 %) і «креативність» (21 %) [15, с. 18].

Серед життєвих сфер на перше місце за значущістю випробовувані ставлять навчання і освіти (42 %), далі йдуть професійне життя (32 %), сімейне життя (25 %), четверту і п'яту позиції посідають захоплення (19 %) і суспільне життя (17 %). Отримані результати свідчать про прагнення студентів до підвищення власної освіченості та розширення кругозору, про високу значущість майбутньої професійної діяльності і благополуччя в родині. Результати відображають специфіку провідної діяльності студентського віку (більшу частину часу студенти молодших курсів зайняті навчально-професійною діяльністю) [10, с. 110].

Термінальні цінності по-різному представлені в життєвих сферах студентів. У сфері навчання й освіти найбільш високі позиції посідають власний престиж (58 %), досягнення (52 %) і соціальні контакти (50 %). Отримані результати підтверджують те, що випробовувані прагнуть мати такий рівень освіти, який цінується в суспільстві, націлені на конкретні результати в освітньому процесі, ідентифікують себе і прагнуть до контактів з людьми певної соціальної групи [6, с. 22].

У сфері «професійне життя» на першому місці також власний престиж (57 %), на другому – розвиток себе (52 %), а на третьому – соціальні контакти (48 %). Результати підтверджують високу значущість для випробовуваних престижності обраної професії, вони прагнуть за допомогою професії домогтися визнання в суспільстві, задовольнити потребу в соціальних контактах, мати цікаву роботу й отримувати від неї задоволення [1, с. 8].

Уряд Республіки Татарстан зацікавлений у розвитку обдарованої молоді та підтримує талановитих підлітків. Однак освітнього простору для розвитку дітей наукового профілю досі недостатньо. Тим часом експерти російського ринку праці заявляють, що попит на спеціальності машинобудування буде залишатися та навіть зростати протягом найближчих років, а на сьогодні виявляється серйозний дефіцит технічних фахівців. У рейтингу професій 2019 р. інженер посідає восьме місце за престижем та попитом. З огляду на це, унаслідок загальної політики уряду Татарстану зокрема, що нині спрямована на розвиток інноваційних технологій та промислового сектору економіки, гостро не вистачатиме професійних інженерів-конструкторів, інженерів-технологів, інженерів-будівельників у техніків [5, с. 73].

Це свідчить про своєчасне відкриття ліцею-інтернату для обдарованих дітей імені академіка П.А. Кірпічника, з поглибленим вивченням хімії «КНРТУ», аналогів якого немає у країнах Європи.

Навчальний інститут було створено за ініціативою Президента Республіки Татарстан 1 вересня 2016 року. Студенти стали переможцями шкільних, обласних, муніципальних та республіканських олімпіад, допущених до конкурсного відбору. Ліцей є структурним відділом КНРТУ в Інституті безперервної освіти [11, с. 22]. У ліцеї створено умови для ранньої ідентифікації та підтримки обдарованих учнів, що демонструють видатні здібності до вивчення хімії та прагнуть отримати якісну інженерну освіту. Під егідою федерального бюджетного закладу вищої професійної освіти Казанського національного науково-дослідного технологічного університету реалізується програма навчання нової республіканської інженерної еліти в ліцеї [9, с. 38].

Додаткова освітня програма спрямована на стимулювання наукової діяльності серед студентів. Учні ліцею регулярно відвідують наукові лабораторії КНРТУ, де під керівництвом провідних професорів і доцентів вони опановують техніки та методи проведення хімічних експериментів, розробляють свої наукові проекти, а також мають кваліфіковані наукові консультації. Ліцеїсти отримують поглиблені знання з обраної галузі навчання, готуються до олімпіад, змагань і мають можливість зустрітися з відомими вченими Республіки Татарстан та Російської Федерації [15, с. 12].

Основні напрями наукової роботи студентів:

- «школи професорів»;
- факультативні курси;
- лекції професорів;
- лабораторна практична робота «Вступ до спеціалізації»;
- олімпіади, конференції, ігри, конкурси тощо.

Головною метою «Професорських шкіл» ліцею є ознайомлення учнів з останніми досягненнями в галузі науки та техніки. Серед них варто згадати такі:

- 1) школа професора П.А. Гуревича «Вибрані розділи органічної хімії».
- 2) школа професора М.К. Герасимова «Технологія виробництва напоїв», «Технологія виробництва спортивного харчування».
- 3) школа професора В.І. Кімельблата «Принципи переробки полімерів та тенденції розвитку методів переробки».
- 4) школа професора А. Сіроткіна «Принципи біотехнології» [19, с. 69].

У співпраці з Департаментом технології синтетичного каучуку розроблена Програма інтегрованого інноваційного обладнання для обдарованих дітей в системі Ліцей-КНРТУ-Газпром.

Метою програми є:

- створення соціально й економічно значущої конкурентоспроможної моделі освіти, що передбачає глибоку інтеграцію освітніх ресурсів кафедр ліцею та КНРТУ та забезпечує методологічну безперервність підготовки майбутніх спеціалістів-інженерів для ВАТ «Газпром»

Напрями програми:

- створення умов для реалізації передових освітніх програм із профільних предметів (фізика, хімія, математика, англійська мова, ІТ);
- створення необхідних умов для формування у студентів багаторівневого іміджу професії інженера на ВАТ «Газпром»;
- створення умов для ефективної практико-орієнтованої проектної діяльності ліцею у співпраці з КНРТУ та ВАТ «Газпром»;
- створення умов для освітньої підтримки в КНРТУ;
- працевлаштування у дочірніх компаніях ВАТ «Газпром».

Відповідно до визначених цілей раннього професійного самовизначення учнів з 9-го класу організовуються екскурсії на підприємства для ознайомлення з професійними спеціальностями ВАТ «Газпром» [10, с. 67].

Зокрема А. Ткачов досліджував у польських загальноосвітніх закладах проблеми формування ціннісних орієнтацій обдарованих учнів підліткового віку в процесі навчання суспільствознавчих дисциплін. Відповідно до аналізу наукової літератури автором було уточнено суть понять «обдаровані учні» та «ціннісні орієнтації». Визначено особливості та сприятливі умови формування ціннісних орієнтацій в учнів указаної категорії в процесі вивчення ними суспільствознавчих дисциплін. Автором виокремлено методи та форми роботи, які доцільно використовувати вчителям для виконання цього завдання [12, с. 42].

У закладах освіти Франції нюанси викладання та навчального процесу студентської та учнівської молоді визначаються структурою розвитку талантів, яка охоплює такі морально-ціннісні орієнтири:

- таланти та здібності потрібно виявляти та виховувати;
- таланти можна розвивати шляхом навчання та практики;
- розвиток талантів вимагає більше, ніж знання змісту (потрібна цілісна підтримка студента).

Зокрема В. Пежо визначає обдарованість як не стан буття, як процес розвитку – як подорож, що включає культивування потенціалу для досягнення [9, с. 48].

Французький центр розвитку талантів (CTD) співпрацює з викладачами та школами, щоб допомогти їм задовольнити потреби обдарованих учнів. CTD надає низку різноманітних ресурсів і послуг: професійні консультації, огляди програм, професійне навчання, навчальні програми, збагачення та прискорені курси для студентів, можливості працевлаштування для освітян, збагачення та прискорене програмування, яке можна надати учням, використовуючи сувору програму збагачення CTD або високоякісне прискорене програмування у шкільних умовах [5, с. 75].

Північно-Західний університетський пошук академічних талантів (NUMATS) пропонує визначити за рахунок комплексної психодіагностики соціально-психологічний профіль обдарованих учнів і студентів. Тести, використані в NUMATS:

- розкривають тип особистості;
- оцінюють готовність до прискореної програми навчання;
- забезпечують зростання потенціалу обдарованості [6, с. 25].

Американські вчені С. Мічел та І. Дженіфер досліджували вплив домашнього середовища на виявлення та розкриття обдарованості дитини. Домашнє середовище, яке батьки забезпечують своїм обдарованим дітям, може мати значний вплив на академічну мотивацію, проте обмежені дослідження зосереджені на цій темі. У дослідженні було використано теорія самовизначення, всеосяжна основа мотивації: 1) Яке ставлення батьків до обдарованих учнів до академічної мотивації своїх дітей? 2) Які підходи батьки обдарованих учнів використовують вдома для розвитку академічної мотивації? Було проведено інтерв'ю з батьками обдарованих дітей (400 осіб) зі Сполучених Штатів Америки, де батьки виступили в ролі експертів щодо власних дітей. З точки зору теорії самовизначення, результати свідчать про те, що попри добрі наміри, батьки, які брали участь у цьому дослідженні виявляли непослідовність у забезпеченні домашнього середовища, яке підтримує розвиток їхніх дітей у внутрішній формі академічної мотивації [8, с. 20].

Припущення про те, що обдаровані учні за своєю суттю вмотивовані до навчання, оскаржується в дослідницькій літературі (С. Коач, Л. Кук, М. Морісс, П. Сієгл, М. Счік, О. Філіпсон). Зокрема, ці дослідження підтверджують, що академічна мотивація не залежить від високих інтелектуальних здібностей, і демонструється як мотивація, що впливає на досягнення в обдарованих групах населення. Академічна мотивація часто може залишатися непоміченою або навіть не брати до уваги студентів з високими інтелектуальними здібностями, оскільки робота, яку вони виконують, може бути якісною з нормативного стандарту (В. Мазевс). Однак такий вид звільнення може мінімізувати зусилля обдарованих студентів, докладені в освітньому середовищі, і може перешкоджати розвитку особистого академічного розвитку. Розуміння того, що стимулює та спрямовує людину розвивати інтерес, насолоду та наполегливість до навчання, на відміну від нудьги та роз'єднаності, є ключовим для досліджень мотивації навчання (Д. Раян) [2, с. 140].

Дослідження щодо мотивації навчання з обдарованими групами населення дали протилежні результати. Вони порівнювали на рівні внутрішньої мотивації до навчання між обдарованими та не обдарованими студентами. Отримані результати свідчать про те, що обдаровані студенти мають вищий рівень внутрішньої мотивації, ніж групи порівняння (С. Валеранд, Р. Ганге, Н. Годфрієнт) [3, с. 18]. Однак є також чіткі докази того, що мотивація навчання допомагає пояснити відмінності між обдарованими, що досягають високого та низького рівня навчання (Л. Бакер, О. Брідгер) [3, с. 45].

Мотиваційна література, пов'язана із соціальним оточення обдарованого населення переважно зосереджена на шкільний вплив: такий, як клімат у класі або орієнтація вчителя та стратегії навчання (Г. Муломанс) [14, с. 18].

Нині мало що відомо про мотиваційне середовище, яке забезпечують сім'ї обдарованих студентів, попри високий рівень академічної соціалізації, що спостерігається в цьому контексті (С. Вентцель) та на вплив батьків щодо успішності у навчанні (О. Гролнік) [16, с. 54].

Вчені О. Кемпбелл і С. Верна надали змішані методи дослідження домашнього клімату, який створюють батьки, та окреслені «рецепти» (тобто стратегії, які використовують батьки) з навчальними досягненнями [14, с. 13].

У загальних академічних умовах науковці Готфрід, Флемінг досліджували вплив батьків і підтримку внутрішньої мотивації обдарованих учнів та їх досягнень з часом. Результати показали, що домашнє середовище студентів має прямий вплив на досягнення: внутрішня мотивація опосередковує взаємозв'язок між домашнім середовищем та академічними досягненнями; опосередкована внутрішня мотивація має безпосередній взаємозв'язок з домашнім середовищем [11, с. 21].

Готфрід та його колеги рекомендували розглядати майбутнє дослідження для вивчення впливу домашнього середовища на мотивацію з використанням теорії самовизначення (SDT), оскільки це забезпечує всебічну систематику мотивації.

Теорія самовизначення SDT виділяє всеосяжну систематику мотивації на головні причини, що підсилюють поведінку. У зазначеній теорії описано три основні категорії мотивації в SDT: внутрішня мотивація, зовнішня мотивація та амотивація [19, с. 31].

Форма самовизначення та ідентифікація характеризуються як залучення до поведінки, оскільки вони вважаються особистісно важливими умовами зовнішньої винагороди.

Так, А. Літлом у власному дослідженні було розроблено анкету для порівняння орієнтації на досягнення цілей обдарованими і не обдарованими учнями. У дослідженні взяли участь 512 учнів середньої школи, зокрема 262 не обдарованих учня і 250 обдарованих учнів. Діти відповіли на запитання анкети з досягнення цілей. Аналіз показав, що не обдаровані учні набрали значно вищі бали аніж обдаровані учні у тих питаннях, що стосувалися орієнтації на цілі майстерності ($F(1, 464) = 30,69, p < 0,0001$). Внутрішньогруповий аналіз підтвердив, що обдаровані учні, а також не обдаровані учні більш активно використовують цілі, зорієнтовані на результат, ніж цілі майстерності й уникнення результатів. Результати обговорюються з точки зору загальних теоретичних висновків і контексту іранської освітньої системи.

Чимало досліджень продемонструвало, що теорії цілей можуть мати важливе значення для розуміння мотивації досягнень обдарованих учнів. Дослідження орієнтації на цілі припускають складну взаємодію між сприйняттям дітьми своїх здібностей та їх поведінкою щодо досягнень. Здається, що інтерпретація студентами власних здібностей (або інтелекту) призводить до різних цілей досягнення та вибору завдань у навчальних ситуаціях [6, с. 22].

Натомість порівняння орієнтації на досягнення цілей між обдарованими і не обдарованими учнями в Ірані було спрямовано на вивчення того, як наявне сприйняття учнями свого інтелекту впливає на їхню орієнтацію на досягнення цілей (розміщення учнів в обдарованих школах і школах без обдарованих дітей призводить до наявного сприйняття здібностей або інтелекту). Окрім того, у цьому дослідженні вивчаються відмінності в досягненні цілей у групах обдарованих і не обдарованих. Це дослідження може сприяти кращому розумінню мотивації досягнень у обдарованих і не обдарованих учнів, а отже, може допомогти педагогам

спроєктувати навчальне середовище, що відповідає нагальним потребам обдарованих учнів [1, с. 10].

Також у рамках цього дослідження обдаровані студенти, а також не обдаровані використовують цілі, зорієнтовані на результат, значно частіше, аніж цілі майстерності й уникнення успішності. Ці результати будуть пояснені в конкурентному контексті іранської освітньої системи. Багато дослідників зазначають, що умови навколишнього середовища впливають на цільові орієнтації учнів, адже діти досить чутливі до конкретних і потенційно різних цілей досягнень, які ставлять дорослі вдома і в школі. Так, цілі підходу, заснованого на продуктивності, будуть виникати в середовищі, де особлива увага приділяється конкуренції і соціальному порівнянню [2, с. 135].

Система освіти Ірану заснована на оцінках як на головному критерії академічної успішності. Практикується заохочення змагальної поведінки між учнями з боку вчителів і батьків. Учителі насамперед звертають увагу не на майстерність і навчання, а на перевагу учнів. У цьому контексті можна дійти висновку, що іранські учні воліють орієнтуватися на результат, щоб виправдати очікування вчителів і батьків [7, с. 22].

Відмінності в орієнтації на досягнення мети між обдарованими і не обдарованими учнями в цьому дослідженні припускають, що вчителі обдарованих учнів мають не лише виявляти та розвивати інтелект і здібності своїх учнів, а й демонструвати важливість прикладання чималих зусиль для їх повноцінного розвитку.

У дослідженнях О. Кабацької, О. Шуби висвітлено духовно-моральні життєві цінності студентів вищів Словаччини. Духовна складова здоров'я – це основа здоров'я людини, яка показує самовдосконалення і духовний розвиток особистості, що виявляється у розумінні сутності довілля, набутті унікальної властивості вибору власної віри. У дослідженні розкрито особливості виховного впливу бесіди та розповіді на теми з духовних аспектів розвитку людини, підкреслено важливість морального виховання молоді в процесі становлення особистості для духовної самореалізації, а також визначено шляхи формування гармонійної особистості студентів в процесі вищої освіти для розкриття творчих задатків та реалізації життєвого потенціалу в майбутньому [5, с. 75].

Наведені результати проведеного морфологічного тесту життєвих цінностей визначають мотиваційно-ціннісну структуру особистості, що використовується для діагностики основних життєвих цінностей людини. З тесту виділені показники життєвих цінностей студентів, що відображають морально-ділову спрямованість особистості молодої людини, а саме: духовне задоволення, саморозвиток, креативність, цінність активних соціальних контактів [18, с. 9].

Таким чином, у системі життєвих цінностей учнів та студентів провідних країн Європи та світу домінують позиції посіли освіта, інтелектуальні та професійні цінності, власний престиж і збереження індивідуальності. Значущими також є соціальні та матеріальні цінності, цінності саморозвитку і досягнення.

Отримані результати підтверджують загальні тенденції ціннісних орієнтацій сучасної молоді, а також відображають специфіку досліджуваних вибірок і можуть бути використані в системі виховної роботи в аспекті розвитку гуманістичних, соціально значущих цінностей і формування професійної самосвідомості та професійного самовизначення юнацької молоді.

Подальші перспективи наших досліджень вбачаємо у вивченні впливу ціннісних орієнтацій на професійне самовизначення обдарованої молоді.

Використані літературні джерела

1. Recognition and Teaching Gifted and Talented Children – Good Practice for Europe. *Erasmus+* 2019. P. 4–12. URL: [https://www.talentedchildrenproject.eu/images/zpravy/Recognition %20and %20Teaching %20 Gifted.pdf](https://www.talentedchildrenproject.eu/images/zpravy/Recognition%20and%20Teaching%20Gifted.pdf).

2. *Hrbackova K., Suchankova E.* Self-Determination Approach to Understanding of Motivation in Students of Helping Professions. 2018. P. 132–145. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042816001452>.

3. *La Guardia J. G.* Developing Who I Am: A Self-Determination Theory Approach to the Establishment of Healthy Identities. 2015. P. 43–60. URL: http://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2009_LaGuardia_EP.pdf.
4. *Ibrasheva L.R.* Interrelation of value orientations and professional self-determination of senior students in the system Lyceum-KNRTU-enterprise. P. 66–80. URL: https://nougazprom.mskobr.ru/files/Ibrasheva_eng.pdf.
5. Features of formation of the motivational-value complex of the musically gifted youth. 2019. July 6, P. 70–80. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/15899>.
6. Developing Creativity in Gifted Children: The Central Importance of Motivation and Classroom Climate 2012. P. 18–32. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED505478.pdf>.
7. Gifted Education Boot Camp for Educators. 2015. P. 20–25. URL: <https://www.ctd.northwestern.edu/educators-and-schools>
8. *Garn Alex C., Jolly Jennifer L.* Gifted students' voice on learning motivation. *Journal of Advanced Academics*. 2014. 25(1). P. 7–24. URL: https://www.researchgate.net/publication/260509049_Gifted_students_voice_on_learning_motivation.
9. *Clinkenbeard Pamela R.* Motivation and gifted students: implications of theory and research pamelar. clinkenbeard. 2015. P. 32–53. URL: https://www.arts.unsw.edu.au/sites/default/files/documents/Motivation_and_Gifted_Students.pdf.
10. Students Professional Orientation to the Teaching Profession in Educational Environment. URL: <https://www.iejme.com/download/students-professional-orientation-to-the-teaching-profession-in-educational-environment.pdf>.
11. *Garn Alex C., Matthews Michael S., Jolly Jennifer L.* Parental Influences on the Academic Motivation of Gifted Students: A Self-Determination Theory Perspective. 2015. P. 20–25. URL: https://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2010_GarnMatthewsetal_GCQ.pdf
12. *Ткачов, А.* Формування ціннісних орієнтацій обдарованих учнів підліткового віку в процесі навчання суспільствознавчих дисциплін. *Людинознавчі студії*: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. 2018. № 6/38. С. 319–327. URL: <http://pedagogy.dspu.in.ua/index.php/pedagogy/article/view/204>. (Серія: «Педагогіка»).
13. *Gottfried Allen W.* Development of Gifted Motivation: Longitudinal Research and Applications. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-6162-2_30
14. *Little Catherine A.* Curriculum as motivation for gifted students. *Psychology in the Schools*. 2012. Vol. 49, Issue 7. P. 695–705. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/pits.21621>.
15. *Chen Ang, Zhang Tan, Wells Stephanie L., Schweighardt Ray, Ennis Catherine D.* Impact of Teacher Value Orientations on Student Learning in Physical Education. *J Teach Phys Educ*. 2017. No. 36(2). P. 152–161. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5708596/>.
16. *Marzooghi R., Sheikholeslami R., Shamshiri B.* Comparing Achievement Goal Orientations of Iranian Gifted and Nongifted Schoolchildren. *Journal of Applied Sciences*, No. 9. P. 1990–1993. URL: <https://scialert.net/fulltext/?doi=jas.2009.1990.1993>.
17. *Stepanova N.V., Usynina T.P.* Value orientations in life areas of the medical students. *Modern problems of science and education*. 2016. No. 6. URL: <https://www.science-education.ru/en/article/view?id=25949>
18. *Kabatskaya A.V., Shuba L.V., Shuba V.V.* Research of spiritual and moral values of students of classical and pedagogical higher education institutions, how to implement the content of the health system of the educational environment. *Науковий часопис НПУ. Фізична культура і спорт*. 2020. № 4(124). URL: <https://spppc.com.ua/index.php/journal/article/view/130>.
19. *Orlov V.* Formation designers' career orientations in the system of art education URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709466/1/FORMATION%20DESIGNERS.pdf>.

References

1. Recognition and Teaching Gifted and Talented Children – Good Practice for Europe (2019). *Erasmus+*. P. 4–12. Retrieved from: <https://www.talentedchildrenproject.eu/images/zpravy/Recognition%20and%20Teaching%20Gifted.pdf>.

2. Hrbackova, K., & Suchankova, E. (2018). *Self-Determination Approach to Understanding of Motivation in Students of Helping Professions*. P. 132–145. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042816001452>.
3. La Guardia, J. G. (2015). *Developing Who I Am: A Self-Determination Theory Approach to the Establishment of Healthy Identities*. P. 43–60. Retrieved from: http://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2009_LaGuardia_EP.pdf.
4. Ibrasheva, L.R. *Interrelation of value orientations and professional self-determination of senior students in the system Lyceum-KNRTU-enterprise*. P. 66–80. Retrieved from: https://nougazprom.mskobr.ru/files/Ibrasheva_eng.pdf.
5. *Features of formation of the motivational-value complex of the musically gifted youth*. (2019). July 6, P. 70–80. Retrieved from: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/15899>.
6. *Developing Creativity in Gifted Children: The Central Importance of Motivation and Classroom Climate* (2012). P. 18–32. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED505478.pdf>.
7. Gifted Education Boot Camp for Educators. (2015). P. 20–25. Retrieved from: <https://www.ctd.northwestern.edu/educators-and-schools>
8. Garn, Alex C., & Jolly, Jennifer L. (2014). Gifted students' voice on learning motivation. *Journal of Advanced Academics*. No. 25(1). P. 7–24. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/260509049_Gifted_students_voice_on_learning_motivation.
9. Clinkenbeard, Pamela R. (2015). *Motivation and gifted students: implications of theory and research pamela r. clinkenbeard*. P. 32–53. Retrieved from: https://www.arts.unsw.edu.au/sites/default/files/documents/Motivation_and_Gifted_Students.pdf.
10. *Students Professional Orientation to the Teaching Profession in Educational Environment*. Retrieved from: <https://www.iejme.com/download/students-professional-orientation-to-the-teaching-profession-in-educational-environment.pdf>.
11. Garn, Alex C., Matthews, Michael S., & Jolly, Jennifer L. (2015). *Parental Influences on the Academic Motivation of Gifted Students: A Self-Determination Theory Perspective*. P. 20–25. Retrieved from: https://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2010_GarnMatthewsetal_GCQ.pdf
12. Tkachov, A. (2018). Formuvannya tsinnisnykh oriyentatsiy obdarovanykh uchniv pidlitkovoho viku v protsesi navchannya suspil'stvoznavchykh dystsyplin [Formation of value orientations of gifted adolescent students in the process of teaching social sciences]. *Lyudynoznavchi studiyi – Anthropological Studies*. No. 6/38. P. 319–327. Retrieved from: <http://pedagogy.dspu.in.ua/index.php/pedagogy/article/view/204>.
13. Gottfried, Allen W. *Development of Gifted Motivation: Longitudinal Research and Applications*. Retrieved from: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-6162-2_30.
14. Little, Catherine A. (2012). Curriculum as motivation for gifted students. *Psychology in the Schools*. Vol. 49, Issue 7. P. 695–705. Retrieved from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/pits.21621>.
15. Chen, Ang, Zhang, Tan, Wells, Stephanie L., Schweighardt, Ray, & Ennis, Catherine D. (2017). Impact of Teacher Value Orientations on Student Learning in Physical Education. *J Teach Phys Educ*. No. 36(2). P. 152–161. Retrieved from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5708596/>.
16. Marzooghi, R., Sheikholeslami, R., & Shamshiri, B. Comparing Achievement Goal Orientations of Iranian Gifted and Nongifted Schoolchildren. *Journal of Applied Sciences*, No. 9. P. 1990–1993. Retrieved from: <https://scialert.net/fulltext/?doi=jas.2009.1990.1993>.
17. Stepanova, N.V., & Usynina, T.P. (2016). Value orientations in life areas of the medical students. *Modern problems of science and education*. No. 6. Retrieved from: <https://www.science-education.ru/en/article/view?id=25949>.
18. Kabatskaya, A.V., Shuba, L.V., & Shuba, V.V. (2020). Research of spiritual and moral values of students of classical and pedagogical higher education institutions, how to implement the content of the health system of the educational environment. *Naukovyy chasopys NPDU. Fizychna kul'tura i sport. – Scientific journal of NPDU. Physical culture and sports*. No. 4(124). Retrieved from: <https://spppc.com.ua/index.php/journal/article/view/130>.
19. Orlov, V. *Formation designers' career orientations in the system of art education*. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/709466/1/FORMATION%20DESIGNERS.pdf>.

Sadova Myroslava. The Influence of Value Orientations on the Professional Self-determination of Gifted Youth in European Countries.

Summary.

The article analyzes the value orientations for professional self-determination of gifted youth in the following European countries: Poland, France, the United States, Iran, Tatarstan, Slovakia, Italy and others.

In the European countries of the world there are many gifted children who are able to carry out research and experimental activities for the development of science. Significant attention should be paid to the value orientations and goals of gifted students.

The analysis of works of scientists on the specified problem on foreign sources of the following authors is carried out: T. Friedel, O. Leggett, R. Mokhnyuk, P. Kirpichnik, V. Kimelblat, A. Garn, J. Vesel, K. Morris, O. Campbell, S Verna, L. Assor, K. Nemiek, S. Ryan, I. Dessie, K. Little, O. Kabatskaya, L. Shuba, N. Stepanova, T. Usinin, O. Baldwin, S. Coleman, A. Hitman, D. Horst, N. Eliot, S. Church, W. Mazevska, L. Cook, S. Koach, P. Siegl, M. Schick, O. Phillipson, D. Ryan, N. Godfrient, S. Valeranda, R. Gange, O. Grolnik.

In pupils' and students' of the leading countries of Europe system of life values, the dominant positions are occupied by education, intellectual and professional values, own prestige, and preservation of individuality; social and material values, values of self-development and achievements are significant.

The author identifies the features and favorable conditions for the formation of value orientations in students of this category in the process of studying social sciences. The methods and forms of work that should be used by teachers and psychologists to perform this task are identified.

The obtained results confirm the general tendencies of value orientations of modern youth and reflect the specifics of the studied samples and can be used in the system of educational work in terms of development of humanistic, socially significant values and formation of professional self-consciousness and professional self-determination of youth.

Key words: professional self-determination; value orientations; gifted youth; professional self-awareness.

Стаття надійшла до редколегії 15 травня 2021 року